

Leonard G r o c h o w s k i, *Studia z dziejów polskiej szkoły i pedagogiki lat międzywojennych w kontekście europejskim*, Warszawa: Wydawnictwo „Żak” 1996, ss. 187.

Są prace badawcze, których wyniki, raz opublikowane i dostępne w fachowej literaturze, warto drukować ponownie i prezentować szerszemu gronu czytelników ze względu na ich szczególną wymowę w aktualnej sytuacji geopolitycznej. Tak jest w przypadku zbioru pięciu studiów z zakresu historii oświaty, które Leonard Grochowski, pracownik Instytutu Historii Nauki PAN, opublikował w latach 1984-1991 na łamach rocznika „Rozpraw z dziejów Oświaty” oraz w pracy zbiorowej *Oświata, szkolnictwo i wychowanie w latach II Rzeczypospolitej* (Lublin 1991). Problematyka tych studiów koncentruje się wokół pozycji polskiego szkolnictwa na tle europejskim oraz wkładu Polski do międzynarodowego dorobku pedagogicznego i edukacyjnego. Są to prace historyczno-porównawcze oraz nowe, syntetyczne ujęcia problemów, gdyż dotychczasowe badania nie uwzględniały źródeł obcojęzycznych.

Pierwsze studium: *Udział Polski w międzynarodowym ruchu pedagogicznym w okresie międzywojennym* zawiera omówienie kilku płaszczyzn, na których Polska zaznaczyła swoją obecność i aktywność. Autor przedstawia uczestnictwo Polaków w kongresach międzynarodowych organizacji zajmujących się problemami szkolnictwa i wychowania, ich prace w ramach agend powołanych przy Lidze Narodów oraz udział w pracach prywatno-społecznego Międzynarodowego Biura Wychowania w Genewie.

Ciekawą próbę syntezy przynosi następny, najobszerniejszy w niniejszym zbiorze, artykuł: *Polska oświata i pedagogika lat międzywojennych w międzynarodowych opiniach naukowych*. Zestaw źródeł wykorzystanych tu przez autora jest oczywiście niepełny, niemniej uwzględnił on liczne opinie, zarówno pochlebne, jak i krytyczne pod adresem Polaków, w każdym zaś przypadku – kompetentne. Geografia wybranych opinii odzwierciedla tytułowy dla całego zbioru artykułów „europejski kontekst”, poszerzony o echa polskiej reformy oświatowej z 1932 r. za Atlantykiem.

Polskie obcojęzyczne publikacje z zakresu pedagogiki stanowią temat trzeciego ze studiów. Po raz pierwszy ten dość obszerny zbiór został zaprezentowany w całości. Składają się nań prace wydawane w Polsce, najczęściej jako druki zwarte, oraz za granicą – tam publikowane przeważnie w formie artykułów. Miały one charakter informacyjny lub dotyczyły szczegółowych problemów, pośrednio ukazując poziom uprawianych w Polsce nauk pedagogicznych. Autor omawia poszczególne publikacje, podobnie jak w poprzednim rozdziale, w porządku chronologicznym.

Na przedłużeniu powyższych trzech studiów znajduje się artykuł *Szkoła polska na tle europejskim 1918-1939*. Stanowi on zwięzłe studium historyczno-porów-

nawcze, w którym uwzględnione zostały państwa, takie jak: Austria, Belgia, Czechosłowacja, Francja, Jugosławia, Niemcy, Rumunia i Węgry. Kryterium wyboru, zastosowanym przez autora, były związki pedagogiczno-kulturalne tych krajów z Polską oraz – w przypadku Jugosławii, Rumunii i Węgier – ich zbieżności w ogólnych trendach rozwoju ekonomiczno-społecznego z II Rzeczpospolitą. W porównaniu uwzględnia autor ogólne trendy rozwojowe Polski i wyżej wymienionych krajów, niektóre elementy ustroju szkolnictwa oraz cechy i kierunki przeprowadzanych reform oświatowych. Ogólne wnioski nie są dla Polski korzystne: niski w porównaniu z innymi krajami poziom rozwoju oświaty i słabszy, mimo reformy, system szkolnictwa (krótszy obowiązek szkolny, bardzo wysoki wskaźnik ilości uczniów na jednego nauczyciela, słaby zasięg szkolnictwa zawodowego, średni poziom zagęszczenia sieci szkolnej I stopnia, średni poziom alfabetyzacji społeczeństwa). Dobrze wypadła Polska tylko w statystykach zasięgu szkolnictwa wyższego oraz scholaryzacji dzieci i młodzieży, sięgającej 90 procent.

Ostatni z artykułów *Szkola i pedagogika II Rzeczypospolitej w kontekście międzynarodowej wymiany myśli i doświadczeń* to syntetyczne ujęcie zagadnień opracowanych w trzech pierwszych rozdziałach książki. Jeszcze raz ukazana aktywność Polski na forach międzynarodowych, obcojęzyczne publikacje Polaków i zagraniczne opinie o polskiej szkole i pedagogice tworzą w tym najkrótszym z artykułów całościowy obraz omawianej tematyki i stanowią zarazem zwięzłe podsumowanie głównych kierunków badań autora. Jego niewątpliwą zasługą było ukazanie obecności i stosunkowo szerokiego zaangażowania Polski w procesie rozwoju pedagogiki i szkolnictwa na arenie europejskiej. Temat ten opracował on jako pierwszy, dając tym samym dobry punkt wyjścia dla dalszych, pogłębionych badań historycznych i historyczno-porównawczych.

Studia Grochowskiego warte były zebrania i ponownego druku także dlatego, że dzisiaj terminy, takie jak „Europa” i „europejski” nabierają coraz wyraźniej nowego znaczenia. O ile w omówionych tutaj artykułach odnoszą się one przede wszystkim do środowiska geograficznego, w jakim zachodziły badane przez autora procesy i działania, o tyle obecnie – a więc dla każdego czytelnika tych prac i dla samego autora także – stanowią one synonim rodzącej się wspólnoty społeczeństw niepomniernie bardziej zintegrowanej niż Europa lat międzywojennych. Badania Grochowskiego oświetlają więc fragment ogólnego procesu, w którym kształtowały się zaczątki nowej, ogólnoeuropejskiej kultury. Roli szkolnictwa i oświaty w krystalizowaniu elementów tej kultury nie sposób przecenić.

Ks. Ireneusz Fedec